

BEKTAŞİÜZÜMÜ

GÖKYÜZÜ günün daha ilk saatlerinden itibaren yağmur bulutlarıyla kaplanmıştı. Kırların üzerinde kara bulutların dolaşıp durduğu, şimdi yağacak diye beklediğiniz yağmurun bir türlü yağmadığı, her yanın gri renge büründüğü kapalı günlerde olduğu gibi şu anda da dingin, serin, fakat sıkıcı bir hava vardı. Yürümekten yorgun düşmüş olan veteriner hekim İvan İvaniç'e ve jimnazyum öğretmeni Burkin'e ova sonsuzmuş gibi görünüyordu. İleride, uzakta Mironositskoe köyünün yel değirmenleri ve köyün arkasında, sağ yanda uzayıp giden ve sonra gözden kaybolan yassı tepeler zinciri güçlükle seçiliyordu. Her ikisi de bu bölgenin bir nehir yatağı olduğunu, kıyı boyunca çayırların, yeşil söğüt ağaçlarının, yurtlukların uzayıp gittiğini ve eğer bu tepelerden birine çıkılırsa, oradan çok büyük bir ovanın, telgraf direklerinin, uzaktan, yürüyen bir tırtılı andıran trenin ve açık havalarda şehrin bile gözüktüğünü biliyordu. İvan İvaniç ile Burkin, havanın bu kadar sakin, bütün doğanın böylesine uysal ve dalgın görüldüğü böyle bir anda bu ovaya karşı büyük bir aşk duyuyorlardı. Her ikisinin de aklından, bu ülkenin ne kadar yüce, ne kadar güzel olduğu düşüncesi geçiyordu.

“Geçen defa, muhtar Prokofiy’in samanlığında gecelediğimizde siz bir hikâye anlatmaya niyetlenmişsiniz,” dedi Burkin.

İvan İvaniç hikâyeye başlamak için yavaşıca iç geçirdi ve piposunu yaktı. Ancak, tam bu sırada yağmur yağmaya başladı. Beş dakika sonra iyice şiddetlenen yağmur öyle gelip geçici türden gözük-müyordu; ne zaman duracağını kestirmek de zordu. İvan İvaniç'le Burkin düşünüp bir karara varmak için durdular, iyice ıslanmış

olan köpekler kuyruklarını kısararak, içe dokunan bakışlarla efendilerine bakıyordu.

“Bir yerlere sığınmamız gerek,” dedi Burkin. “Alehin’e gidelim, buraya yakındır.”

“Gidelim.”

Yönlerini sağa çevirip, biçilmiş tarlalarda kâh dosdoğru kâh sağa saparak, yola çıkana dek yürüdüler. Çok geçmeden kavaklar, bahçe, peşinden de ambarların kırmızı çatıları ve pırıltılı bir nehir görüldü. Nehirle bağlantılı, kenarında değirmenin ve beyaz badanalı nehir hamamının bulunduğu geniş bir koy belirdi. Burası, Alehin’in yaşadığı Sofino’ydu.

Değirmen çalışır haldeydi; gürültüsü yağmurun sesini bastırıyordu. Su bendi çalkantılıydı. Yağmurdan ıslanmış atlar, değirmenin önündeki arabaların etrafında, boyunlarını yere doğru eğmiş bekliyor, ıslanmamak için başlarına çuval geçirmiş insanlar şuraya buraya koşuyordu. Ortalık ıslak, çamurlu ve sevimsizdi, koyun soğuk ve öfkeli bir görünümü vardı. Kendilerini ıslanmış ve kire pisliğe bulanmış olarak hisseden İvan İvaniç ve Burkin bu nahoş duygunun bütün uzuvlarına yayıldığını fark ediyorlardı. Ayakları çamurdan ağırlaşmıştı. Su bendini geçerek evsahibinin ambarlarına geldiklerinde, birbirlerine kızmış gibi ağızlarından tek bir laf çıkmıyordu.

Ambarlardan birinde eleme makinası gürültüyle çalışıyordu. Kapı açıldı, içeriden dışarıya doğru toz çıkıyordu. Kırk yaşlarında, uzun boylu, hafif şişman, uzun saçlı birisi olan Alehin eşiğin yanında ayakta duruyordu. Büyük toprak sahibinden çok bir profesöre, sanatçıya benziyordu. Sirtında ipten kuşağı olan, uzun zamandan beri yıkanmamış beyaz bir gömlek vardı. Pantolon yerine iç donu giymişti. Çizmelerine çamur ve saman yapışmış, burnu ve gözleri tozdan simsiyah olmuştu. İvan İvaniç’le Burkin’i tanıdı; onların gelişine çok sevinmiş görünüyordu.

“Beyler, lütfen, eve buyurun,” dedi gülümseyerek. “Ben şimdi geliyorum.”

Ev kocamandı, iki katlıydı. Alehin alt katta, bir zamanlar kâhyaların kaldığı, kemerli ve küçük pencereyi iki odada yaşıyordu. Çok basit döşenmiş olan odalar çavdar ekmeği, kötü cins votka ve hamut kokuyordu. Üst kattaki gösterişli odalara ise Alehin çok seyrek, o da sadece misafir geldiği zaman uğrardı.

Misafirleri evde oda hizmetçisi karşıladı. Bu genç kadın öylesine güzeldi ki, onu gören misafirler bir an için durup birbirlerine bakmaktan kendilerini alamadı.

İvan İvaniç'le Burkin'in hemen arkasından hole giren Alehin:

“Beyler, sizi gördüğüme ne kadar memnun olduğumu bilemezsiniz,” dedi. “Hiç beklemiyordum.”

Sonra oda hizmetçisine dönerek:

“Pelageya, misafirlere giysilerini değiştirmek için bir şeyler getir,” dedi. “Ben de elbisemi değiştireyim. Ama önce yıkanmak gerek. Beni böyle gören ilkbahardan beri hiç yıkanmadığımı sanacak. Beyler, siz de nehir hamamına girmek istemez misiniz? Bu arada odaları hazırlarlar.”

Zarif ve narin endamlı, güzel Pelageya sabun ve hamam takımları getirdi. Alehin misafirleri alarak hamama götürdü.

Ev sahibi, soyunurken:

“Evet, çoktan beri yıkanmamıştım,” dedi. “Hamamım gördüğünüz gibi güzeldir; babam yaptırmıştı. Ama işte, yıkanmaya bir türlü vakit olmuyor.”

Alehin merdivenin başına oturarak uzun saçlarını ve boynunu sabunladı. Çevredeki sular kahverengiye dönüştü. İvan İvaniç onun saçlarına bakarak, anlamlı anlamlı;

“Evet, kabul ediyorum,” dedi.

Alehin utanarak:

“Çoktan beri yıkanmamıştım,” diye tekrarladıktan sonra bir kez daha sabunlandı. Etrafındaki su bu kez mürekkep gibi koyu mavi bir renge büründü. İvan İvaniç dışarı çıkarak gürlütle suya atladı, yağmurun altında yüzmeye başladı. Kollarını geniş bir şekilde açarak çırpınıyor, dalgalar meydana getiriyordu. Bu

dalgaların üzerlerinde beyaz zambaklar ileri geri hareket ediyordu. İvan İvaniç suyun ortasına kadar yüzdü, bir dalış yaptı, bir dakika sonra başka bir noktadan çıktı. Daha öteye yüzdü; durmadan dalıyor, suyun dibine dokunmaya çalışıyordu. Yüzmenin tadını çıkarıyor, bir yandan da, “Oh, tanrım, oh tanrım!..” diye söylenyordu. Sonra, değirmene kadar yüzdü, orada mujiklerle bir şeyler konuştu, geri döndü. Suyun ortasında sırtüstü uzandı, yüzünü yağmura tuttu. Bu sırada Burkin’le Alehin giyinmişlerdi, gitmeye hazırlanıyordlardı. İvan İvaniç ise durmadan yüzüyor, dalışlar yapıyordu.

“Ah, tanrım!.. Ah, beyler, affedersiniz!..” diye seslendi İvan İvaniç.

“Yeter artık!..” diye bağırdı ona Burkin.

Eve döndüler. Burkin’le İvan İvaniç ipek robdöşambırları içinde, ayaklarında sıcacık terliklerle üst kattaki büyük misafir odasına girdiklerinde, lambaları daha yeni yakmışlardı. Misafirler koltuklara oturdular. Alehin ise, sıcaklığın, temizliğin, üzerindeki kuru giysilerin ve hafif ayakkabıların zevkini çıkararak, sırtında yeni redingotuyla, saçları taranmış olarak misafir odasında geziniyordu. Güzel Pelageya halı üzerinde adımlarını sessizce atarak ve nazikçe gülümseyerek tepsi içinde çayla reçel sunduğunda, İvan İvaniç hikâyesine daha yeni başlamıştı. İnsana, sanki İvan İvaniç’i yalnızca Burkin’le Alehin değil de, onları duvarlardaki altın çerçevelerden sakın ve ciddi tavırlarla seyreden genç ve yaşlı hanımlar, askerî erkân da dinliyormuş gibi geliyordu.

“Biz iki kardeşiz,” diye söze başladı İvan İvaniç. “Ben İvan İvaniç ve benden iki yaş küçük olan Nikolay İvaniç. Ben okumayı seçtim ve veteriner oldum. Nikolay ise on dokuzundan itibaren vergi dairesinde çalışmaya başladı. Babamız Çimşa-Gimalayski kantonistlendendi.* Subay rütbesini elde edince bize soyluluk un-

* Kantonist: Asker sınıfına dâhil olanların çocukları. 19. yüzyılın ilk yarısında Rusya’da asker aileleri çocuğunu asker olarak yetiştirilmek üzere doğuştan itibaren askerî okullara yazdırabiliyordu. -çev.

vanından* başka bir de yurtluk bıraktı. Onun ölümünden sonra, borçlarımıza karşılık olarak yurtluğa icra yoluyla el kondu. Ama ne de olsa, çocukluğumuzu köyde özgürlük içinde yaşamıştık. Tıpkı köylü çocukları gibi gecemizi gündüzümüzü tarlada, ormanda geçirir, atları otlatır, dalların kabuklarını soyar, balık avlardık. Hayatında bir kez bile olsa hani balığı yakalamış ya da sonbaharla birlikte, berrak ve serin günlerde köyün üzerinden diziler halinde göçüp giden ardıçkuşu sürülerini görmüş bir kimse artık şehrili değildir, özgürlük onu ölünceye dek hep kendine çekecektir.

Kardeşim devlet dairesinde boyuna sıkılıyordu. Yıllar geçiyor, o ise hep aynı masada oturuyor, aynı kâğıtları karalıyor ve yalnız tek bir şeyi, köye dönmeyi düşünüyordu. Bu özlem onda giderek bir sabit fikre, kendine bir nehrin ya da gölün kıyısında küçük bir çiftlik satın alma ideale dönüştü.

Kardeşim iyi yürekli, yumuşak yaradılışlı bir insandı. Onu se-verdim. Fakat insanın bir arzusuyla, çiftlik sahibi olma düşüncesiyle bütün hayatı boyunca kendisini mahkûm etmesini asla onaylamadım. Kabul görmüş deyişle, insana sadece üç arşın toprak gereklidir. Ama işte ne de olsa üç arşın bir ölüye gerekli, yaşayan insana değil. Bugünlerde, bizim aydın kesimin toprağa heves etmesinin, çiftliklere yönelmesinin iyi bir şey olduğunu söylüyorlar. Ama bu çiftlikler de yine üç arşın toprak sayılır. Şehirden, mücadeleden, hayatın günlük hırgüründen kaçmak ve çiftliğine sığınmak... Bu hayat değil bencillik, tembellik ve kendine özgü bir tür keşişliktir. Yararıktan yoksun bir keşişlik! İnsana üç arşın toprak ya da bir çiftlik değil bütün bir yerküre, bütün doğa gereklidir; insana, sahip olduğu bütün yetenekleri, özgür ruhunda saklı özgünlüğü açığa çıkarabileceği kadar geniş bir dünya gereklidir.

Kardeşim Nikolay masasında oturuyor, boyuna, nefis kokusuyla bütün avluyu dolduracak *kendi* şçi çorbasını nasıl içeceğini,

* Büyük Petro reformlarından sonra belli bir süre devlet hizmetinde bulunanlara soyluluk unvanı verilmeye başlandı. -çev.

yetiştireceği yeşil sebzeleri nasıl yiyeceğini, güneşin altında nasıl uyuyacağını, avlu kapısının yanındaki tahta sıranın üzerinde saatlerce oturup kır ve ormanı nasıl seyredeceğini düşünüyordu. Köy ekonomisi üzerine yazılmış kitapçıklar ve bu konularla ilgili olarak takvimlerde rastladığı bilgiler onun mutluluk kaynağını ve temel ruhsal gıdasını oluşturuyordu. Gazete okumayı da seviyordu ama gazetelerde yalnızca, 'Nehir kıyısında, bahçesi, nehre bağlantılı gölü, değirmeni, bostanı vb. olan, şu kadar dönüm sürülmüş tarla ve çayır satılıktır' şeklindeki ilanları bulup okuyordu. Bahçesinde yapacağı patikaları, ekeceği çiçekleri, meyveleri, sığırcıklar için koyacağı yuvaları, havuzlarda yetiştireceği balıkları, hepsini, hepsini kafasının içinde tasarlamış, planlamıştı. Onun bu düşsel tasarımları okuduğu ilanlara göre farklılıklar gösteriyordu. Ancak her nedense bu değişik planların tümünde ortak bir nokta vardı, o da beктаşıüzümleriydi. Bektaşıüzümü olmayan hiçbir çiftlik, hiçbir romantik köşe düşünemiyordu.

'Köy hayatının kendine özgü rahatlıkları var,' derdi. 'Balkonunda oturur çayını yudumlarsın, ördeklerin havuzda yüzer, her taraf tan güzel kokular yayılır ve... beктаşıüzümü yetiştirirsin.' Çiftliği için değişik planlar çizer, fakat planlar her seferinde aynı kapıya çıkardı: a) Bey konağı, b) Hizmetkârların yaşayacağı yer, c) Bostan, d) Bektaşıüzümü.

Çok cimri yaşadı. Yemedi, içmedi, tamamen bir dilenci gibi giyindi. Hep para biriktirdi ve bu paraları bankaya yatırdı. Mütahiş derecede cimri davranırdı. Onun yüzüne bakmaktan rahatsız olurdum. Kendisine herhangi bir şey verdiğimde ya da bayramlarda gönderdiğimde bunları kullanmaz, saklardı. Kişi bir fikre sapanınca, elden bir şey gelmiyor işte...

Aradan yıllar geçti, onu başka bir ile atadılar. Kırkını aştığı halde, hâlâ gazete ilanları okuyor ve para biriktiriyordu. Sonra, evlendiğini duydum. Amacını gerçekleştirmek, beктаşıüzümü yetiştiren bir çiftlik satın alabilmek için yaşlı, çirkin, dul bir kadınla evlendi. Onunla sadece parası olduğu için evlenmişti; kadına karşı hiçbir

şey hissetmiyordu. Evlilik hayatı da cimrilik içinde geçti. Karısını yarı aç yarı tok yaşatıp, paralarını kendi hesabına bankaya yatırdı. Kadının ilk kocası posta müdürüymüş; onunla evliyken börekle, likörle besleniyormuş. Şimdi, ikinci kocasının yanında ise kara ekmeği bile yeterince bulamıyordu.

Bu hayat onu eritti, üç yıl sonra da tamamen yok etti. Tabii, kardeşim onun ölümünden kendisinin sorumlu olduğunu bir an için bile aklına getirmede. Para da tıpkı votka gibi insanı bir tuhaf yapar. Bizim şehirde bir zamanlar tüccarın biri ölmüştü. Adam ölmeden önce kendisine bir tabak bal getirmelerini söylemiş. Sonra, başkalarına kalmasın diye bütün parasını ve ikramiye vurmuş şans biletlerini bu balla beraber yemiş. Bir keresinde de istasyonda koyun sürüsünü seyrediyordum. Tam bu sırada, koyun tüccarlarından birisi trenin altına düştü, bacağı kesildi. Onu hastaneye götürdük, kanı su gibi akıyordu, korkunç bir şeydi. Tüccar ise durmadan kesik bacağına arayıp bulmamızı rica ediyordu. Çünkü kesik bacağın üzerindeki çizmeye yirmi ruble vermişti ve kaybolmasını istemiyordu.”

“Siz şimdi başka bir telden çalmaya başladınız,” dedi Burkin.

Yarım dakika kadar düşünen İvan İvaniç sözüne devam etti:

“Kardeşim karısının ölümünden sonra yurtluk aramaya devam etti. İnsan beş yıl araştırırsa bile yine de düşlediğinden büsbütün farklı bir şey satın alır. Kardeşim komisyoncu aracılığıyla, bir yurtluğun borcunu üstlenerek, bey evi, hizmetçi odası, bahçesi olan yüz on iki desyatinlik bir yer satın aldı. Ancak yurtluğun ne meyve bahçesi, ne bekaşiüzümü, ne de nehirle bağlantılı gölü vardı. Yan tarafta nehir vardı, ama yurtluğun bir tarafında tuğla fabrikası, diğer tarafında da kemik yakma fabrikası* bulunduğu için nehrin suyu kahverengi akıyordu. Kardeşim bunlara fazla üzülmedi. Yirmi çalı bekaşiüzümü getirtti, onları dikti ve böylece büyük çiftlik sahibi olarak yeni bir hayata başlamış oldu.

* Eskiden şeker fabrikalarında şekeri beyazlatmak için kömürleştirilmiş hayvan kemiği (*bone char*) kullanılırdı. –çev.

Geçen yıl onu ziyarete gittim. Yolda giderken orada neler göreceğimi düşünüyordum. Kardeşim mektuplarında yurtluğundan, ‘Çumbaroklova ya da Gimalayskoe Arazisi’ adıyla söz ediyordu. Neyse, Gimalayskoe’ye öğleden sonra vardım. Hava sıcaktı. Her tarafta hendekler, duvarlar, çitler, sıra sıra aşılınmış köknarlar vardı. Avluya nasıl geçeceğimi, atı nereye bırakacağımı bilemiyordum. Eve girdiğimde beni kızıl tüylü, şişko, domuza benzeyen bir köpek karşıladı. Havlamaya üşeniyordu. Mutfaktan çıplak ayaklı, şişman aşçı kadın çıktı. O da domuza benziyordu. Kadın, efendisinin yemek sonrası uykusuna yattığını söyledi. Kardeşimin odasına girdim; yatağın üzerinde oturuyordu, dizleri battaniye ile örtülüydü. Yaşlanmış, göbek bağlamıştı. Cildi gevşeyip pörsümüş, yanakları, burnu ve dudakları öne doğru uzamıştı. Her an battaniyeye doğru eğilip domuz gibi homurtular çıkaracakmış gibi duruyordu.

Onunla kucaklaştık. Sevinçten ve aklımıza gelen, ‘Bir zamanlar biz de gençtik, şimdise artık saçlarımız ağardı, sonumuz yaklaşıyor’ gibi hüznü düşünceleden dolayı gözlerimiz yaşarmıştı. Giyindi ve çiftliği görmek üzere dışarı çıktık.

‘Eee, burada yeni hayatın nasıl?’ diye sordum ona.

‘Eh işte, çok şükür, halimden memnunum,’ diye cevap verdi. O eski zavallı, ürkek memur değil, gerçek bir çiftlik sahibi beydi artık. Buraya alışmış, çiftliğin tadını çıkarmaya başlamıştı. Bol bol yemek yiyor, şişmanlıyor, hamamda yıkanıyor, çevredeki kimselere ve komşu fabrikalara karşı davalar açıyordu. Mujikler ona, ‘Soylu efendimiz, zatîlileri’ diye hitap etmedikleri zaman buna çok içerliyordu. Köylülerine ağırbaşlılıkla, bir soyluya yaraşır şekilde davranıyor, onlara önemli, olağanüstü iyiliklerde bulunuyordu. Ne tür iyilikler mi? Bütün hasta mujikleri karbonat ve hintyağıyla tedavi ediyor, isim günlerinde köyün orta yerinde şükran duasını yönetiyor, sonra, öyle davranmak gerektiğini düşünerek oraya yarım kova votka bırakıyordu. Ah, bu müthiş yarım kovalar, ah!

Bu şişko çiftlik sahibi bugün ekinleri hayvanlara çiğnettiler diye mujikleri alıp yerel yönetim müdürünün karşısına diker, ertesi gün

törende onlara yarım kova votka bağışlardı. Onlar da bu votkayı içer, ‘Hurra!’ diye bağıırdı. Sonra da, sarhoş mujikler efendilerinin ayaklarına kapanırdı.

Hayatın iyiye doğru değişmesi, tokluk, aylaklık, Rus insanında küstahça bir kendini beğenmişlik yaratıyor. Bir zamanlar, devlette çalışırken, herhangi bir konuda kendine ait özel görüşe sahip olmaktan bile korkan Nikolay İvaniç, şimdi tıpkı bir bakan üslubuyla yalnızca gerçekleri dile getiriyordu: ‘Eğitim gereklidir ama halkın eğitimi için daha vakit erkendir’ ya da, ‘Bedensel cezalar genel olarak zararlı olmakla birlikte, bazı durumlarda yararlı ve zorunludur’ yahut da ‘Köylüleri tanıyor ve onlara nasıl davranılacağını biliyorum, onlar beni seviyor. İstedieim her şeyi, yalnızca parmağımı oynatarak onlara yaptırabiliyorum’ diyordu.

Bütün bu sözlerin zeki ve masum bir gülümseyişle söylendiğine dikkatinizi çekerim. Belki yirmi kez, ‘Biz soylular...’, ‘Ben bir soylu olarak...’ diye tekrarladı. Dedemizin mujik, babamızın da asker olduğunu artık unuttuğu besbelliydi. Aslında pek uygun bir soyadı olmayan soyadımız Çimsa-Gimalayski bile şimdi ona ahenkli, soylu ve çok hoş bir soyadı olarak gözüküyordu.

Sorun aslında onunla değil benimle ilgili bir sorundur. Onun çiftliğinde geçirdiğim bu saatler içinde bende meydana gelen değişimi size anlatmak istiyorum. Akşam çay içiyorduk, aşçı kadın masamıza bir tabak dolusu beктаřiüzümü getirip koydu. Bu beктаřiüzümü dışarıdan satın alınma değil, kardeşimin kendi öz mahsulüydü. Fidanların dikilişinden bu yana toplanan ilk üründü. Nikolay İvaniç gülümsedi, konuşmadan –heyecandan konuşamıyordu– yaş dolu gözlerle, bir dakika kadar beктаřiüzümlerine baktı. Sonra, meyvelerden birini alarak ağzına götürdü, uğraşısı sonunda sevgili oyuncuğına kavuşmayı başarmış bir çocuğun sevinciyle yüzüme baktı:

‘Ne kadar da lezzetli,’ dedi.

Beктаřiüzümünü büyük bir açęözlülikle yiyor ve durmadan; ‘Oh, ne kadar da lezzetli! Sen de al!’ diye tekrarlıyordu.

Meyve sert ve ekşiydi, ama işte Puşkin'in dediği gibi, 'Bizi göklerle çıkaran yalan, bize, gerçeklerin karanlığından daha değerlidir.*

Karşımda, kutsal düşü gerçekleşmiş, hayatta amacına ulaşmış, muradına kavuşmuş, yazgısından ve kendinden hoşnut, mutlu bir insan görüyordum. İnsanın mutluluğu hakkındaki düşüncelerim her zaman, nedense, hüznü bir şeylerle iç içedir; şimdikiyse, karşımdaki mutlu insan bende umutsuzluğa benzeyen bunaltıcı bir duygu yaratmıştı. Sıkıntım geceleyin daha da arttı. Yatağımı kardeşiminkine bitişik odada hazırlamışlardı. Onun uyuyamayarak kalktığını, beктаşıüzümü tabağına yürüdüğünü ve meyveden aldığını duyuyordum. Şöyle şeyler düşündüm; gerçekte durumundan hoşnut, mutlu insan ne kadar da çoktu! Ne üstün bir güçtü bu! Şu hayata bir bakınız: Güçlülerin küstahlığı ve asalaklığı, zayıfların cahilliği ve ağzı var dili yok halleri; etrafta sınırsız yoksulluk, darlık, yozlaşma, sarhoşluk, ikiyüzlülük, yalan... Oysa bütün evlerde, caddelerde sessizlik ve sükûnet egemen. Şehrimizde yaşayan elli bin kişiden bir tanesi bile çığlık atıyor, isyan etmiyor. Biz, yiyecek satın almak için pazara giden, kendi saçmalıklarını konuşup dinleyen, evlenen, ölülerini sessiz sessiz mezarlığa taşımaya çalışsan, gündüz yemek yiyip gece uyuyan insanları görüyoruz. Oysa acı çeken insanları, hayatta, kulis arkalarında olup biten korkunç şeyleri görmüyor, duymuyoruz. Her şey sessiz ve sakin; ortada sadece dilsiz istatistiklerin protestosu var: Şu kadar insan aklını oynattı, şu kadar litre içki içildi, yetersiz beslenmeden şu kadar çocuk öldü vb...

Açıktır ki, böyle bir düzen aslında gereklidir. Çünkü mutlular, mutsuz kişiler sustuğu için kendilerini mutlu hisseder. Eğer bu suskunluk olmasaydı mutluluk imkânsız olurdu. Bu genel bir hipnotizmadır. Halinden memnun ve mutlu her kişinin kapısında eli tokmaklı bir adam durmalı ve sürekli vuruşlarla ona, bu dünyada mutsuzlukların da olduğunu, onun da pekâlâ mutsuz olabileceği-

* Aleksandr Puşkin'in "Geroy" (Kahraman, 1830) adlı şiirinden. Şiirin orijinal halinde "gerçeklerin" değil, "bayağı gerçeklerin" denmektedir. -çev.

ni, hayatın ona pençesini er geç göstereceğini; hastalık, yoksulluk, ölüm gibi belaların onun başına da gelebileceğini; şimdi onun hiç kimseyi görüp işitmediği gibi, o zaman da onu hiç kimsenin görüp işitmeyeceğini sürekli olarak anımsatmalı. Fakat eli tokmaklı adam yok, mutlu kendi için yaşıyor, günlük hayatın ufak tefek dertleri onu, rüzgârın titrek kavak ağacını sallaması gibi hafifçe telaşlandırıyor ve sonra her şey yoluna giriyor.”

İvan İvaniç ayağa kalkarak;

“İşte, o gece kendimin de o memnun ve mutlulardan biri olduğumu fark ettim,” diye devam etti. “Ben de ziyafet sofralarında, avlarda nasıl yaşanacağı, nasıl iman edileceği, halkı nasıl yönetmek gerektiği konularında öğüt veriyordum. Ben de bilginin ışık anlamına geldiğini, eğitimin gerekli olduğunu, ama sıradan halk için şimdilik yalnızca okuma yazmayı öğrenmenin yeterli olacağını söylüyordum, özgürlüğün bir nimet olduğunu, hava olmadan yaşanılmayacağı gibi özgürlük olmadan da yaşanılmayacağını, fakat beklemek gerektiğini ileri sürüyordum. Evet, böyle konuşuyordum. Şimdiyse soruyorum. Ne adına beklenecek?”

İvan İvaniç, öfkeyle, Burkin’e bakarak sorusunu yineledi:

“Ne adına beklenecek? Size soruyorum! Hangi düşünceler adına? Bana, hayatta fikirlerin öyle hemen birdenbire değil, adım adım ve kendi zamanları gelince hayata geçeceğini söylüyorlar. Ama bunu iddia eden kim? Bunun haklı olduğu nerede kanıtlanmış? Nesnelerin doğal düzenini, olayların yasalara göre oluşup yürüdüğünü kanıt olarak gösteriyorsunuz. Ama ben canlı, düşünen bir insanım, bir hendeğin başında dikilmiş duruyorum; onun kendi kendine kapanmasını ya da dipte biriken çamurla dolmasını bekliyorum. Oysa belki de bu sürede onun üzerinden atlayabilir ya da üzerine bir köprü kurabilirdim. Peki, burada düzen ve yasalardan söz edilebilir mi? Yine aynı soru: Ne adına beklenecek? Yaşamak için gücün yokken bekleyebilirsin, oysa yaşamak gerekli ve sen yaşamak istiyorsun! Sabah erkenden kardeşimin yanından ayrıldım. O günden sonra, şehirde yaşamak bana dayanılmaz gel-

meye başladı. Sessizlik ve sükûnet beni sıkıyor. Pencereden bakmaya korkuyorum; çünkü benim için, masanın başına toplanmış çay içen mutlu bir aileden daha can sıkıcı bir görüntü olamaz. Artık yaşlıyım, mücadeleye yararım dokunmaz. Nefret etme yeteneğim bile yok. Yalnızca, içten içe acı çekiyor, öfkeleniyor ve sıkılıyorum. Kafama üşüşen düşüncelerden geceleri başım patlıyor, uyuyamıyorum... Ah, şimdi genç olacaktım ki!..”

İvan İvaniç heyecan içinde bir köşeden diğerine gidip gelirken tekrarlıyordu:

“Ah, şimdi genç olacaktım ki!..”

İvan İvaniç ansızın Alehin’in yanına gitti; onun ellerini avuçları içine alarak tek tek sıkmaya başladı. Yalvaran bir sesle ona:

“Pavel Konstantiniç!..” dedi. “Uyuşup gevşemeyin, kendi kendinizi uyutmayın! Genç, kuvvetli ve dinç olduğunuz bu yaşlarınızda iyilik yapmaktan bıkmayın. Mutluluk yoktur ve olmak zorunda da değildir. Eğer hayatta bir anlam, bir amaç varsa, bu anlam ve amaç asla bizim mutluluğumuzda değil, daha akıllıca, daha yüce bir şeylerde saklıdır, iyilik yapın!”

İvan İvaniç bütün bunları özel olarak kendisi için istiyormuşçasına, yüzünde acıklı ve rica edici bir gülümseyişle söylüyordu.

Daha sonra üçü de misafir odasının farklı köşelerindeki koltuklara oturdular ve sustular. İvan İvaniç’in hikâyesi ne Burkin’i, ne de Alehin’i hoşnut etmişti. Odanın loşluğunda âdeta canlı gibi gözükken, altın çerçeveli fotoğraflardaki kadınların ve generallerin bakışları altında beктаşıüzümü yiyen zavallı bir memurun hikâyesini dinlemek sıkıcı gelmişti.

Odadakilerin içinden, her nedense, zarif insanlardan, kadınlardan söz etme isteği geçti. Oysa onların şu anda, duvarda asılı altın çerçevelerden bakan şu insanların bir zamanlar içinde gezindikleri, oturdukları, çay içtikleri bu odada oturmaları –oradaki her şey, kılıflı avize, koltuklar, halı buna tanıktı– ve güzel Pelageya’nın önlerinde sessiz sessiz yürümesi bütün hikâyelerden daha güzeldi.

Alehin'i müthiş bir uyku bastırdı. Ev işleri nedeniyle oldukça erken, sabahın üçünde kalkmıştı. Şu anda gözlerinden uyku akıyordu; ancak kendisi olmadan misafirler ilginç sohbetlerini sürdüremezler korkusuyla kalkıp gitmiyordu. İvan İvaniç'in az önce konuştuklarının akıllıca ve haklı şeyler olup olmadığını kavrayamamıştı Alehin. Misafirler bulgurdan, ottan, katrandan söz etmiş, onun hayatıyla doğrudan ilişkisi olmayan bir konu üzerine konuşmuşlardı. O, buna çok memnun olmuştu ve sohbetin daha da sürüp gitmesini istiyordu.

Yerinden doğrulan Burkin;

"Ama artık yatma zamanı geldi," dedi. "Sizlere iyi geceler dilememe izin verin..."

Alehin iyi geceler dileyip alt kattaki odasına indi; misafirler ise orada, üst katta kaldılar. Onları, ağaçtan yapılmış, oymalı, eski iki karyolanın bulunduğu büyük bir odaya aldılar. Köşede fildişinden yapılmış bir haç vardı. Güzel Pelageya'nın hazırladığı geniş ve serin yataklardan hoş, temiz bir çamaşır kokusu yayılıyordu.

İvan İvaniç konuşmaksızın soyundu ve yatağa uzandı.

"Tanrım biz günahkâr kullarını bağışla!" diyerek yorganı başına çekti.

İvan İvaniç'in masanın üzerinde duran piposundan odaya kuvvetli bir yanık tütün kokusu yayılıyordu. Uzunca bir süre uyuyamayan Burkin, bu ağır kokunun nereden geldiğini bir türlü çıkaramadı.

Yağmur gece boyunca pencereleri dövüp durdu.

1898